

ОБРИЗАНИЙ ШИЛІНГ МАГІСТРА ТЕВТОНСЬКОГО ОРДЕНУ МІХАЕЛЯ КЮХМЕЙСТЕР ФОН ШТЕРНБЕРГА ЗНАЙДЕНИЙ НА ЛЬВІВЩИНІ

THE CLIPPED SHILLING OF THE TEUTONIC ORDER MAGISTER MIKHAEL KUHMEISTER VON SHTERNBERG EXCAVATED IN LVIV REGION

У лютому 2016 р. на українському Інтернет аукціоні «Violity» був проданий обрізок монети держави Тевтонського ордену в Пруссії [1] (Рис. 1). За свідченням власника цієї монети Максима Олійника, вона була знайдена в листопаді 2015 р. поблизу села Блищиводи Жовківського району Львівської області. Окрім даного фрагменту шилінга, на тій місцевості в радіусі 100 м ним було знайдено більше 130 польських денаріїв другої половини XIV – першої половини XV ст., 30 пулів львівського монетного двору (емісій Казимира III, Людовіка Угорського, Владислава Опольського), також шилінг Іоганна фон Тіфена (1489–1497).

Нумізматиці відомі приклади обрізання монет як для крадіжки дорогоцінного металу, так і для підгонки чужоземної монети під місцевий, зручний для населення номінал. Проте, за багато років дослідження нумізматики держав хрестоносців [2] ми вперше зіткнулися саме з обрізаною таким чином монетою Тевтонського ордену. Також невідомі приклади подібного обрізання тевтонських монет і нашим польським колегам, котрі також спеціалізуються на монетах держави Тевтонського ордену в Пруссії. Тому, на наше переконання, дана знахідка потребує спеціального дослідження.

Детальне ознайомлення з обрізком дозволило нам визначити його метрологічні характеристики та зробити певні висновки і припущення.

Основою для обрізку був дореформений шилінг Великого магістра Міхаеля Кюхмейстер фон Штернберга (1414–1422 pp.), карбований на монетному дворі в Торуні емісії 1414–1416 pp. [3, 67–75].

Аверс: <...>hAbL<...>

Реверс: "<...>PRô

(m 0,27 г., Ø 9,5×11 мм.)

Даний фрагмент монети за метрологічними характеристиками обрізок наближено відповідає угорському парвусу (parvus) (Рис. 2–3).

Ми мали можливість провести енергодисперсійний рентгенофлуоресцентний аналіз (ЕДРФА) металу, з якого були карбовані досліджуваний обрізок шилінга та парвуси за допомогою прецизійного експрес-аналізатора складу речовини Expert 3L.

Таблиця 1

Метричні характеристики та склад металу монет

№	Розмір (mm.)	Вага (g.)	Частка елементу в складі сплаву (%)						
			Ag	Cu	Mg	Pb	Si	Cl	Інші
Рис. 1	9,5×10	0,27	37.985	34.133	10.369	0.933	0.127	15.336	1,117
Рис. 2	9,5×11	0,27	47.623	34.847	8.181	5.912	1.199	-	2,238
Рис. 3	9,5×10,2	0,30	45.426	46.179	-	1.226	0.569	5.356	1,244

Як бачимо, вміст срібла в обрізаному шилінгу Кюхмейстер фон Штернберга був дещо меншим, аніж в оригінальних угорських монетах. Цікаво, що відповідно до дослідження відомого угорського нумізмата Лайоша Гусзара угорські парвуси або малі денарії (Denaren wurden) часів Сигізмунда Люксембурзького карбувалися протягом 1390–1427 pp. із вмістом срібла в межах 0,353 [4, 12]. Проте, проведений нами аналіз складу металу показує значно більший вміст срібла в монеті. Але досліджуваний обрізок монети держави Тевтонського ордену в Пруссії якраз відповідає указаним Лайошем Гусзарем вимогам до вмісту срібла в угорських парвусах.

Цілком логічним є висновок про те, що монета була обрізана для використання на грошовому ринку угорського королівства як імітація угорської дрібної срібної монети. Окрім того необхідно зазначити, що дореформені шилінги Міхаеля Кюхмейстер фон Штернберга мали занижений вміст срібла, що відповідав вмісту срібла в угорських парвусах часів Сигізмунда Люксембурзького. Механічна підгонка фрагментів шилінгу під парвус була менш затратною, аніж переплавка монети із наступним карбуванням. Обрізання чужоземної монети, у даному випадку дореформеного шилінга Міхаеля Кюхмейстер фон Штернберга, могло бути здійснено як на одному із монетних дворів Угорського королівства, так і приватними особами. Візуальна схожість та відповідність метрологічних характеристик обрізка тевтонської монети угорському парвусу свідчить усе ж на користь першого – монетного двору. На це також указує і той факт, що на грошовому ринку Угорського королівства в часи правління Сигізмунда Люксембурзького не було срібних монет, які б відповідали монетно-ваговим характеристикам тевтонських шилінгів, а останні, потрапивши на угорський ринок, переставали виконувати свою основну функцію – функцію платіжного засобу. І єдиним способом повернути таким монетам дану функцію була їхня переробка шляхом переплавки чи обрізання на монетному дворі.

Таким чином, на наше переконання, обрізання тевтонського шилінга із вмістом срібла до 40 %, на угорських монетних дворах під форму й розмір угорського парвуса дозволяло уряду Сигізмунда Люксембурзького контролювано додатково залучати на угорський грошовий ринок іноземні срібні монети, що мало позитивний вплив на розвиток торгівлі та економіки Угорського королівства.

Ілюстрації

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Література

1. Обрезанный шиллинг Тевтонского ордена // Violity Архив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arc.violity.com/obrezannyj-shilling-tevtonskogo-ordena-7794185>. – Дата доступу: 01.06.2016.
2. Орлик В. Нумизматические свидетельства торговых связей южнорусских земель Великого княжества Литовского с городами государства Тевтонского ордена в Пруссии / Numizmatikos rinkiniai: ir su ja susijusiu saliu paveldas, Vilnius, 2015, p. 249–258.

3. Dutkowski J. Corpus Nummorum Civitatis Thorunensis / Jarosław Dutkowski, Adam Suchanek, Gdańsk, 2010, 341 s.

4. Huszar L. Munzkatalog Urgarn: von 1000 bis heute / Lajos Huszar, Munchen: Battenberg, 1979, 366 s.

Денисенко Ю.

НОВЫЕ РАЗНОВИДНОСТИ ЛИТОВСКИХ ПОЛУГРОШЕЙ КНЯЗЯ АЛЕКСАНДРА ЯГЕЛЛОНА (1492–1506)

THE NEW VARIANTS OF THE LITHUANIAN HALF-GROATS OF THE DUCE ALEXANDER JAGELLON (1492–1506)

Начиная с XV века налаживается массовая чеканка литовских монет, которые вследствие формируют основу денежного обращения и счета на территории всей Восточной Европы, в том числе и на территории исторических регионов современной Украины, Беларуси, Литвы, Польши и Западной части России.

Монетная чеканка Великого княжества Литовского представляет собой обширный корпус монет широкой линейки номиналов, чеканенных в разные года. Литовская нумизматика сегодня ежегодно расширяется новыми данными о количестве ранее не опубликованных разновидностей монет, чеканенных на монетных дворах в Великом княжестве. Ученым и коллекционерам сегодня доступны многочисленные каталожные издания, собирающие воедино все известные на момент издания типы и разновидности литовских монет, ежегодно расширяя наше представление о широте чеканки монет на столичном монетном дворе княжества – в Вильно. Существенный вклад в изучение и публикацию новых разновидностей монет Великого княжества Литовского осуществили Станиславас Саяускас, Доминикас Каубрис, Евгениус Иванакскас, Дмитрий Гулецкий, Виктор Какареко, издав актуальные сегодня нумизматические каталоги. С увеличением интереса исследователей к древней литовской нумизматике появляются отдельные публикации, вводящие в научный оборот по несколько новых разновидностей, публикуемых в нумизматических журналах и материалах научно-практических конференций. С появлением новых опубликованных разновидностей монет, дополнение уже изданных нумизматических каталогов становится все более актуальным.

С увеличением доступного для исследователей количества монет, находимых по средствам новейших технологических устройств, расширяются и представления о новых штемпельных связях, особенностях оформления легенды, типов гербов на монетах.

Регулярно исследуя материалы частных коллекций, а также нумизматических Интернет-ресурсов: форумов, аукционов, баз данных в Литве и Украине, Латвии и Беларуси, а также в Польше, нам удалось выделить две ранее неопубликованные разновидности полугрошей князя Александра Ягеллона. В поиске новых разновидностей литовских монет, а также в их публикации, объединили свои усилия нумизматы в международном пространстве, и этот тезис является продолжением серии работ, посвященных этой теме. Из свежих публикаций новых разновидностей монет Александра Ягеллона можно назвать работу, увидевшую свет в нумизматическом журнале Нумизматика и Фалеристика в № 2 этого года [1, 8–9], представившую широкой публике 18 новых разновидностей монет вышеупомянутого литовского князя.

Целью этого тезиса является введение двух ранее не опубликованных в нумизматической литературе разновидностей с целью включения их в новейшее дополнение к каталожному